

Приведена методика подготовки ландшафтных дизайнеров путём выполнения дипломных работ на базе Национального ботанического сада им. Н.Н. Гришка НАН Украины (НБС НАНУ). Рассмотрен проект реконструкции коллекционно-экспозиционного участка "Магнолиевые" НБС НАНУ: установлены основные причины, которые обуславливают необходимость реконструкции участков ботсадов, рассмотрена история создания участка "Магнолиевые", предложены решения, направленные на снижение антропогенной нагрузки на территорию и расширение ассортимента представленных в экспозиции растений, разработаны малые архитектурные формы.

Ключевые слова: методика подготовки ландшафтных дизайнеров, реконструкция, *Magnoliaceae*, малые архитектурные формы.

Zhuk A.A., Klimenko Yu.A., Trofimenko N.M. Reconstruction of the collection-expositional area "Magnoliaceae" in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Methodology of landscape designers preparation through completion of diploma works in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the National Academy of Sciences of Ukraine has been given. Reconstruction project of the collection-expositional area "Magnoliaceae" in M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine has been examined: basic causes that evoke a need for reconstruction of areas in botanical gardens have been discovered, history of "Magnoliaceae" area creation has been examined, ways to reduce anthropogenic pressure on territories and to expand an assortment of expositional plants has been proposed; small architectural forms has been developed.

Keywords: methodology of landscape designers preparation, reconstruction, "Magnoliaceae", small architectural forms.

УДК 582.42/47:712.41:[58:069.029](477-25)

Студ. А.Д. Зібницька¹;

наук. співроб. О.П. Похильченко², канд. біол. наук;

ст. наук. співроб. Ю.О. Клименко², д-р с.-г. наук

**КОМПОЗИЦІЙНО-ЛАНДШАФТНИЙ АНАЛІЗ ДІЛЯНКИ
"ВИДУБИЦЬКИЙ СХИЛ" (ГОЛОНАСІННІ) У НАЦІОНАЛЬНОМУ
БОТАНІЧНОМУ САДУ ІМ. М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ**

Наведено опорний план колекційно-експозиційної ділянки "Видубицький схил" (голонасінні) Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (НБС НАНУ), виконано композиційно-ландшафтний аналіз найважливіших перспектив за скульптурністю, структурою та фактурою рослинних композицій і масштабністю елементів пейзажу. Наведено (у загальному вигляді) проект реконструкції ділянки з її розширенням за рахунок неосвоєної частини. Виконано композиційно-ландшафтний аналіз запроєктованих у новій частині перспектив. Показано, що нова експозиція буде створена у композиційній єдності з вже існуючою.

Ключові слова: композиційно-ландшафтний аналіз, голонасінні.

Експозиції ботанічних садів створюються за різними принципами (систематичним, ботаніко-географічним, за життєвими формами тощо). За будь-якого принципу створення експозицій важливо враховувати екологічні вимоги рослин, які будуть складати експозицію (екологічний принцип), та естетичний вплив експозиції на відвідувачів (декоративний принцип, або принцип "наука через мистецтво"). Під час реконструкції експозицій ботанічних

¹ Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м Київ;

² Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України, м. Київ

садів або їх розширення за рахунок прилеглих неосвоєних частин важливо виконати композиційно-ландшафтний аналіз існуючих насаджень, зрозуміти ідеї, які були покладені в основу створення експозиції її проектувальниками, відновити втрачені елементи та побудувати на території, що приєднується, нові рослинні композиції у композиційно-ландшафтній єдності з існуючими. Методика проведення таких досліджень може становити інтерес для широкого кола ландшафтних дизайнерів.

Об'єкт дослідження: ділянка "Видубицький схил" (голонасінні) НБС НАНУ.

Предмет дослідження: побудова ландшафтних композицій.

Мета дослідження: виявлення характерних прийомів побудови рослинних композицій для їх збереження, відновлення та використання на території, що приєднується.

Методика дослідження. В основу досліджень покладено методику В.А. Ніколаєва [2], яка передбачає аналіз компонентів території, що складають загальну картину місцевості (пейзаж). З певних точок огляду, на території визначається характеристика естетичності пейзажу: багатоплановість, ярусність, глибина перспектив, наявність пейзажної домінанти, куліс та ін.

При аналізі пейзажів було зроблено визначення скульптурності, структури та фактури рослинних композицій і масштабності елементів пейзажу. Виконували також аналіз забарвлення (колериту) композицій, але з технічних причин він у статтю не вміщений. Масштабність визначається відношенням елементів пейзажу один до одного, враховуючи перспективу та точку, з якої відбувається огляд. Скульптурність пейзажу формується силуетом насаджень чи інших його елементів. Структура – це кістяк композиції, де основні лінії діють ритм та характер краєвиду. Фактурність аналізували за виглядом поверхонь рослин та їх куртин, а забарвлення – відповідно за кольоровим співвідношенням між цими компонентами.

Ділянка "Видубицький схил" (голонасінні) є частиною коніферетуму НБС НАНУ, створюється з 1952 р., має площу 2,4 га, межує з територією Видубицького монастиря (рис. 1).

Колекція освоєної частини ділянки складається з 381 рослини, більша частина – голонасінні (325 рослин, що відносяться до 41 виду, 4 культиварів, 1 різноподібності), менша – покритонасінні (56 рослин, що відносяться до 21 виду), серед яких колекція кленів [1, 3]. На неосвоєній східній частині, за рахунок якої планується розширити експозицію, переважає самосів ясена звичайного з домішкою клена гостролистого, граба звичайного та рослин деяких інших видів, багато дерев – в аварійному стані [1, 3].

У проекті проаналізовано значну кількість композицій, з яких у статтю включено 4. Зокрема в нижній частині схилу знаходиться світла простора галявина. На ній з точки, позначеної на рис. 1 № 1, відкривається вид на найдекоративнішу композицію (рис. 2).

Цей краєвид є прикладом близької перспективи та секторного огляду. Композиція характеризується як об'ємна, статична, з двома планами та одним композиційним акцентом. Акцентом на фоні темних насаджень кипарисови-

ків Лавсона (*Chamaecyparis lawsoniana* Siebold & Zucc. ex Endl.) є туя західна 'Ельвангера Золотава' (*Thuja occidentalis* L. 'Ellwangeriana Auea'). Куліси створюють липа серделиста (зліва) та група з модрин американських (*Larix americana* Michx.) (справа). На задньому плані також виділяються групи з кленів, що в поєднанні з темнішими насадженнями хвойних підсилюють глибину композиції. Оскільки в краєвиді присутні листяні та хвойні насадження, для нього характерна сезонна зміна співвідношення колористики насаджень.

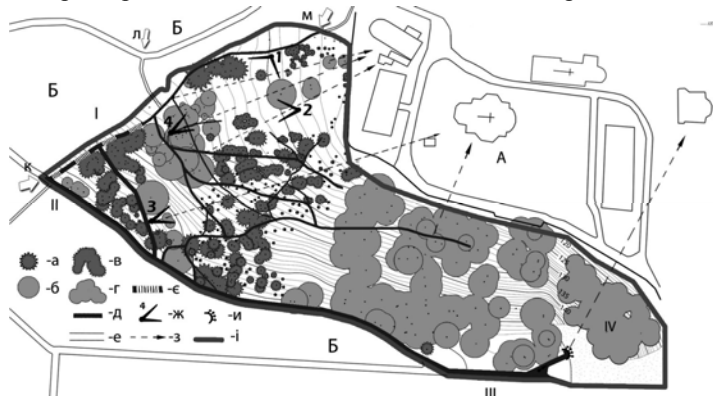

Рис. 1. Опорний план ділянки "Видубицький схил" (голонасінні): А) територія Видубицького монастиря; Б) територія НБС НАНУ (I – "Вербові"; II – "Розові"; III – "Грабово діброва"; IV – ділянка, наступної черги освоєння); а) хвойна рослина; б) листяна рослина; в) куртина хвойних дерев; г) куртина листяних дерев; д) доріжка на території ділянки; е) доріжка поза ділянкою; є) східці; ж) видова точка та її номер; з) композиційна вісь (перспектива); и) панорамний оглядовий майданчик на місі Юни; і) межі ділянки; к) основний вхід на ділянку; л) заїзд для обслуговуючого транспорту; м) вхід на ділянку з боку Видубицького монастиря

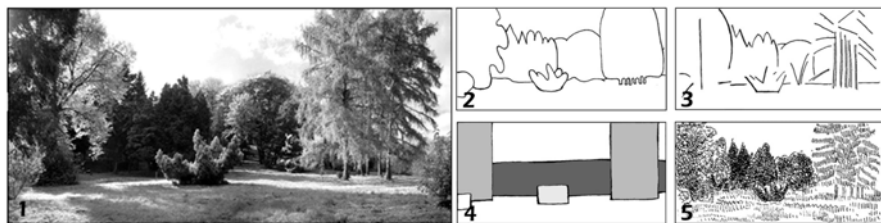

Рис. 2. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду галявини у нижній частині ділянки: 1) фото; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

З точки, позначеної на рис. 1 № 2, відкривається інший вид (рис. 3).

Це також ближня перспектива пейзажу секторного огляду. Композиція визначається як об'ємна статична, утворена чотирма планами. Акцентом є група з кипарисовика Лавсона, а липа серделиста (справа) виконує роль обрамлення краєвиду. Фон композиції утворюють клени, які відтіняють групу кипарисовиків Лавсона, а восени виникає контрастне співвідношення планів. Далі погляд спрямовується у глибину галявини. Пейзаж можна урізноманіт-

нити, створивши на задньому плані інший яскравий акцент, який приверне увагу, тоді група з кипарисовиків відіграватиме роль куліс.

Рис. 3. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду східної частини галявини: 1) фото; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

З верхньої частини схилу (з точки, позначеної на рис. 1 № 3) відкривається перспектива на Видубицький монастир (рис. 4).

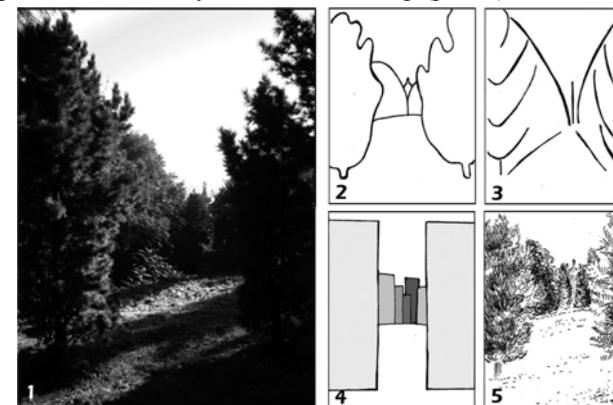

Рис. 4. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду верхньої частини ділянки: 1) фото; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

Це – перспектива вузького огляду. В композиції середній план відсутній. Композиція визначається як глибинно-просторова, динамічна. Видубицький монастир, як композиційний акцент місцевості, виглядає найвиразніше при обрамленні пейзажними кулісами, які створюють глибину перспективи та формують задні плани, що йдуть вдалечинь. За допомогою куліс глядач зосереджується на споруді монастиря. Рис. 5 ілюструє пейзаж у рамі із кленів, яка акцентує нашу увагу на спорудах Видубицького монастиря (точка, з якої відкривається краєвид, на рис. 1 позначена № 4).

Велика кількість просторових планів посилює глибину пейзажу. Композиція розглядається з видової точки вузького огляду. Знаходячись в затіненій зоні ділянки під кронами дерев, глядач відчуває потяг до освітленої галя-

вини. Динамічність картини надає ритмічне розташування дерев, які спрямовують погляд у глибину перспективи. Потрапляючи на відкриті ділянку, відвідувач відчуває контраст між відкритим і закритим просторами. Саме цей перехід викликає емоційне піднесення, покращує настрій. Вивчення архітектурно-ландшафтних компонентів території дає змогу визначити зони їх емоційного впливу.

Рис. 5. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду західної частини ділянки: 1) фото; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

Рис. 6. Генплан реконструкції ділянки "Видубицький схил" (голонасінні): А) територія Видубицького монастиря; Б) територія НБС НАНУ (I – "Вербові"; II – "Розові"; III – "Грабово діброва"; IV – ділянка, наступної черги освоєння); а) хвойна рослина; б) листяна рослина; в) куртина хвойних дерев; г) куртина листяних дерев; д) доріжка на території ділянки; е) доріжка поза ділянкою; ж) видова точка та її номер; з) композиційна вісь (перспектива); и) панорамний оглядовий майданчик на місі Іони; і) межі ділянки; к) основний вхід на ділянку; л) заїзд для обслуговуючого транспорту; м) вхід на ділянку з боку Видубицького монастиря

Проведений композиційно-ландшафтний аналіз території свідчить, що освоєна частина ділянки має привабливий вигляд з великою кількістю композиційних акцентів, які відкриваються з різних точок огляду. Ця територія може слугувати як приклад для формування насаджень неосвоєної частини ділянки, після того як з неї будуть видалені малоцінні рослини. Вже сформовану композиційну ідею та загальний образ території було змодельовано під час розроблення проекту нових посадок на неосвоєній частині ділянки. Тут передбачене розкриття видів та панорам на Видубицький монастир і Дніпро, влаштування в місцях, з яких відкриваються перспективи, майданчиків відпочинку, створення насаджень таким чином, щоб вони утворювали якомога більше планів та створювали глибину пейзажної перспективи (рис. 6).

Наведемо три приклади для ілюстрації можливостей композиційно-ландшафтного аналізу у проектуванні експозицій. У верхній частині ділянки буде створено оглядовий майданчик (рис. 7) (на рис. 6 позначений № 1), з якого вздовж композиційних осей відкриються перспективи на споруди монастиря.

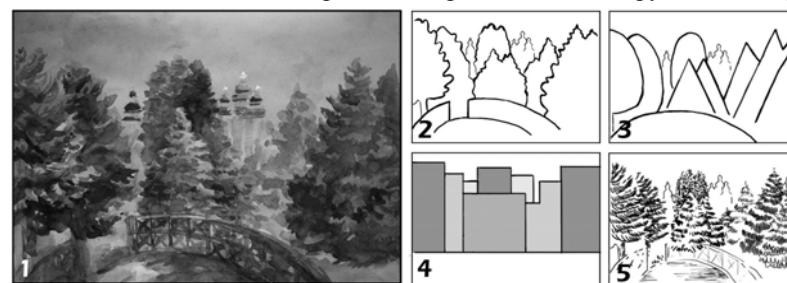

Рис. 7. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду з оглядового майданчика (№1 на генплані): 1) рисунок; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

Декоративність композиції досягається співвідношенням різних за формою, кольором та масштабом хвойних рослин. Завдяки їх ритмічному розташуванню створюється цікавий силует. Акцентом, крім споруд монастиря, буде група із ялин Алькокка (*Picea alcockiana* Carr.), куліси створять групи із сосни білостовбурної (*Pinus albicaulis* Engelm.) (зліва) та ялини брунькатої (*Picea gemmata* Rehd. et Wils.) (справа). Це – динамічна, об'ємна композиція, утворена великою кількістю просторових планів.

Краєвид, що запроєктовано на верхній східній частині ділянки (на рис. 6 він позначений № 2), буде обрамлений кулісами із сосни Бунге (*Pinus bungeana* Zucc.), і акцентує нашу увагу на ялиці Меріса (*Abies mariesii* Mast) (рис. 8). Тут так само, як і у попередньому прикладі, використано динамічне поєднання форми рослин. Ця композиція розглядається з видової точки вузького огляду, характеризується як глибинно-просторова, динамічна.

Ще одну композицію буде сформовано на схилі в центрі ділянки, до якої веде стежка із заходу на схід (рис. 9). Цей краєвид оглядатимемо з видової точки широкого огляду та близької перспективи (на рис. 6 ця точка позначена №3). Акцентом буде ялина коротковздута (*Picea brachytyla* Pritz.). Деко-

ративність ялини підкреслять тис канадський (*Taxus canadensis* March.) (зліва) та тис коротколистий (*Taxus brevifolia* Nutt.) (позаду справа). Динамічність перспективи обумовляють розташовані на схилі ялини з пірамідальними формами крон.

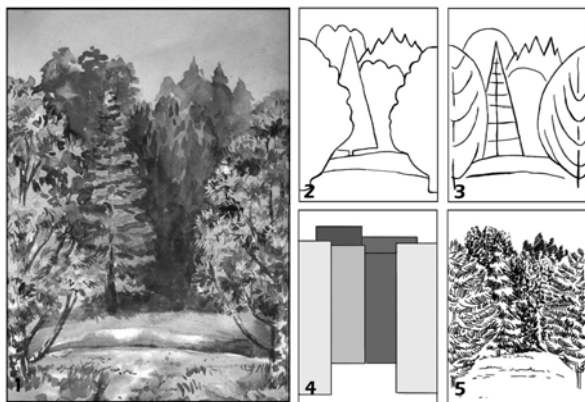

Рис. 8. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду східної частини ділянки (№2 на генплані): 1) рисунок; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

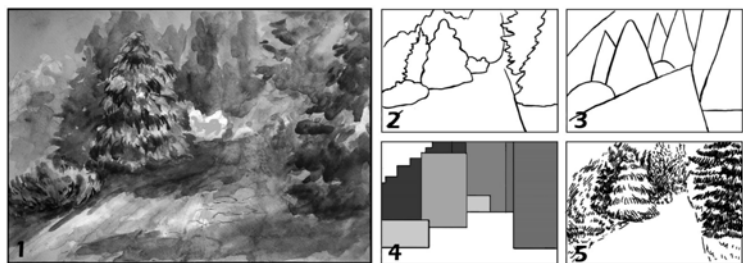

Рис. 9. Ландшафтно-композиційний аналіз краєвиду центральної частини схилу (вид 3 на генплані): 1) рисунок; 2) скульптурність; 3) структура; 4) масштабність елементів пейзажу; 5) фактура

Висновок. Під час реконструкції та розширення експозицій ботанічних садів ландшафтно-композиційний аналіз території дає змогу відтворити втрачені перспективи та композиції, спроектувати нові частини із застосуванням прийомів, які використовували засновники ділянки, і таким чином зберегти ландшафту єдність усієї експозиції.

Література

1. Зибницкая А.Д. Реконструкция участка "Выдубицкий склон" (голосеменные) в НБС им. Н.Н. Гришка НАН Украины / А.Д. Зибницкая, О.П. Похильченко, Ю.А. Клименко // Ландшафтная архитектура в ботанических садах и дендропарках : матер. IV Всерос. конф. с междунар. участием, 27-29 июня 2012 года. – М. : Изд-во МГУЛ, 2012. – 170 с.
2. Николаев В.А. Ландшафтоведение. Эстетика и дизайн : учебн. пособ. / В.А. Николаев. – М. : Изд-во "Аспект пресс", 2005. – 176 с.
3. Похильченко О.П. Реконструкция ділянки "Видубицький схил" (шпилькові) у НБС ім. М.М. Гришка НАН України / О.П. Похильченко, Ю.О. Клименко, А.Д. Зибницкая // Междуна-

родные чтения, посвященные 110-летию со дня рожд. д-ра биол. наук, проф. Леонида Ивановича Рубцова : матер. конф., 15-18 мая 2012 года. – К. : Изд-во С.В. Моляр, 2012. – 454 с.

Зибницкая А.Д., Похильченко О.П., Клименко Ю.А. Композиционно-ландшафтный анализ участка "Выдубицкий склон" (голосеменные) в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришка НАН Украины

Приведен опорный план коллекционно-экспозиционного участка "Выдубицкий склон" (голосеменные) Национального ботанического сада им. Н.Н. Гришка НАН Украины (НБС НАНУ), выполнен композиционно-ландшафтный анализ важнейших перспектив по скульптурности, структуре и фактуре растительных композиций, а также масштабности элементов пейзажа. Приведен (в общем виде) проект реконструкции участка с его расширением за счет неосвоенной части. Выполнен композиционно-ландшафтный анализ проектируемых в новой части перспектив. Показано, что новая экспозиция будет создана в композиционном единстве с уже существующей.

Ключевые слова: композиционно-ландшафтный анализ, голосеменные.

Zibnytska A.D., Pokhylchenko O.P., Klymenko Yu.O. Compositional and landscape analysis area "Vydubitsky slope" (gymnosperms) at the National Botanical Garden of M.M. Gryshko National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

A reference plan of collection-expositional area "Vydubitsky slope" (gymnosperms) of the National Botanic Gardens of M.M. Gryshko National Academy of Sciences of Ukraine has been brought up; compositional-landscape analysis of the most important perspectives according to totality, structure and texture of plant compositions and scale of landscape elements has been completed. Reconstruction project of the area with its expansion at the expense of previously unreclaimed part has been represented (in general terms). Compositional-landscape analysis of those perspectives planned for the new part of the area has been completed. It has been shown that a new exposition will be created in compositional unity with the existing one.

Keywords: compositional and landscape analysis, gymnosperms.

УДК 712.42:633.584.3 Доц. Л.П. Іщук, канд. біол. наук – Білоцерківський НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДИНИ SALICACEAE MIRBEL. У ПРОЕКТУВАННІ ЛАНДШАФТНИХ КОМПОЗИЦІЙ

Проаналізовано видовий склад і життєві форми автохтонних та інтродукованих видів родини *Salicaceae* Mirbel. Подано практичні рекомендації щодо використання цих видів у проектуванні ландшафтних композицій – груп, живоплотів, рокаріїв, альпінаріїв та в озелененні берегів водойм. Запропоновано ескізи композицій з використанням представників родини *Salicaceae* Mirbel.

Ключові слова: *Salix*, проектування, озеленення, композиція, група, живопліт, рокарій, альпінарій.

Принципи підбору рослин і прийоми оформлення зелених насаджень значною мірою залежать від типу садово-паркового ландшафту. Завдання ландшафтно-архітектури і садово-паркового мистецтва полягає в тому, щоб показати красу рослинного матеріалу, знаходячи для нього доцільне місце та оптимальне поєднання у композиції, помістивши його у найбільш сприятливі умови місцезростання й оточення. Серед численного біорізноманіття рослин перспективними для ландшафтних композицій є представники родини вербо-